

Tillsyn Vårdgarantin för icke-brådskande vård 2022

Ärende som behandlas

Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet (ÅMHHM) har med stöd av 45a § i landskapslag (2011:114) om hälso- och sjukvård initierat ett tillsynsprojekt riktat mot Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) gällande 20 § om *Vårdgarantin* i samma lag. Syftet med projektet är att genom proaktiv tillsyn klargöra väntetider för icke brådskande vård inom ÅHS primärvård och specialistvård. Med väntetider avses i denna tillsyn den tid en klinik behöver för att bedöma patientens vårdbehov och den tid det tar för patienten att erhålla en läkartid till kliniken mottagning eller poliklinik. Patientens vårdbehov kan bedömas antingen genom direkt kontakt med patienten hos primärvården eller genom ett remissförfarande hos specialistklinikerna.

ÅMHHM skickade den 21.03.2022 information om tillsynen till chefsläkaren vid ÅHS. I brevet ingick följande uppgifter och instruktioner. De mottagningar vilka tillsynen omfattar är utvalda ur "Kösituationen" på ÅHS:s hemsida och omfattar primärvårdskliniken, barn- och ungdoms kliniken, gynekologiska kliniken, medicinkliniken, kirurgkliniken, psykiatrikliniken, ögonkliniken samt öron-näs- och halskliniken. Tillsynen genomfördes genom det webbaserade verktyget Webropol i form av en enkät under tiden 28.03-27.04.2022. Enkäten omfattar sex frågor i en blandning av både valbara alternativfrågor och frågor som möjliggör för respondenten att i egna ord utforma sitt svar.

Juridiska utgångspunkter

Ålands hälso- och sjukvård ska enligt 20 § om *Vårdgarantin* i landskapslag (ÅFS 2011:114) om hälso- och sjukvård ordna sin verksamhet inom primärvården så att patienten på vardagar under tjänstetid omedelbart kan få kontakt med en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården. En yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården ska göra en bedömning av vårdbehovet senast den tredje vardagen från det att patienten tog kontakt med Ålands hälso- och sjukvård, om inte bedömningen har kunnat göras vid den första kontakten.

Vård som i samband med bedömningen av vårdbehovet konstaterats vara medicinskt nödvändig ska med beaktande av patientens hälsotillstånd och sjukdomens sannolika förlopp ordnas inom skälig tid. Dock senast inom tre månader från det att behovet bedömdes.

Ålands hälso- och sjukvård ska ordna sin verksamhet inom den specialiserade sjukvården så att den som är akut sjuk omedelbart får den vård som hans eller hennes tillstånd förutsätter. För att få vård inom den specialiserade sjukvården för

icke-brådskande sjukvård krävs en på läkarundersökning grundad remiss. Bedömningen av vårdbehovet ska inledas inom tre veckor från det att remissen anlände till den mottagande verksamheten. Vård som konstaterats vara medicinskt nödvändig ska, med beaktande av hur brådskande vården är, ordnas och inledas inom en skäligen tid, dock senast inom sex månader från det att vårdbehovet konstaterades. För barn och ungdomar till och med 22 års ålder ska den vård inom psykiatri som konstaterats vara nödvändig med beaktande av hur brådskande vården är ordnas inom tre månader om inte medicinska, terapeutiska eller andra motsvarande omständigheter kräver annat.

Om Ålands hälso- och sjukvård inte kan erbjuda den vård som avses i 1–3 mom. ska myndigheten ordna vården genom att köpa tjänster från en annan vårdproducent utan att det medför extra vårdkostnader för patienten. Ålands hälso- och sjukvård är dock inte skyldig att ersätta kostnader för vård som patienten på eget initiativ sökt hos annan serviceproducent.

Vårdgarantin omfattar inte mun- och tandvården.

Sammanställning av klinikernas svar

Tillfällig chefsläkare vid ÅHS har ombett klinikcheferna vid respektive specialistklinik att svara på ÅMHHM:s enkät. De svar som inkommit till ÅMHHM återfinns i en tabell för varje enskild klinik. Tabellen visar den tid det tar för kliniken att bedöma en remiss, väntetid för patientens icke brådskande läkarbesök vid kliniken samt vilken av klinikens mottagning dessa tider avser. De kommentarer som återfinns under varje tabell är respektive mottagnings/polikliniks klinikchefs egna kommentarer tagna ur enkätens fritextfrågor.

1.1 Primärvårdens klinik

Mottagning	Bedömning av patientens vårdbehov	Väntetid till läkarbesök för icke brådskande vård
Hälsocentral Mariehamn	Kontakt dagen	1 månad
Hälsocentral Godby	Kontakt dagen	1 månad

Bedömning av vårdbehovet utförs alltid omedelbart per telefon då patienten kontaktar primärvården. Telefonen är alltid bemannad av sjukskötare eller hälsovårdare. Akuta och brådskande ärenden får alltid en tidig kontakt enligt principen patienter med akuta besvär samma dag och brådskande besvär inom en vecka. Övriga får följande lediga tid som vanligen är efter 3–4 veckor. De tiderna

kan vara slut beroende på läkarbemanningen och då får patienten kontakta igen med sitt ärende. Läkartiderna fastställs utgående från ett fyraveckors schema. I skärgården finns ingen hälsocentral men läkartjänster erbjuds till hemsjukvård, äldre samt preventiva tjänster inom barn- och mödrarådgivningen. Läkaren besöker skärgårdskommunerna cirka en gång per månad. Övriga befolkningen i en skärgårdskommun kan få tid i mån av möjlighet men hänvisas även till sin hälsocentral på fasta Åland. Primärvården anställer läkare inom de tjänsteutrymmen som fastställts. Vid frånvaro av läkare och brist på vikarier köper primärvården tjänster vilket sker sällan. Behovet av läkartjänster är större än vad tjänsteutrymmen och budget medger.

1.2 Barn- och ungdomskliniken

Mottagning	Bedömning av patientens vårdbehov	Väntetid till läkarbesök för icke brådskande vård
Medicin	1 vecka	1 månad
Kirurgisk	1 vecka	1 månad
Psykiatri	2 veckor	1 månad
BUP utredning NPF	2 veckor	1 månad

Remisser för somatisk vård bedöms minst två gånger per vecka. Besök samma dag enligt prioritet. Remisserna för psykiatrisk vård bedöms i allmänhet varje vecka via ett remissteam. Besök inom 3–4 veckor. BUP-utredning för NPF är en utvidgad utredning av psykolog och inte samma som läkarbedömning eller vård. BUP-utredning för NPF kan dröja många månader efter patientens bedömningsbesök hos läkare alternativt psykolog. Om en särskild subspecialiserad läkare behövs för att bedöma patientens remiss kan det dröja 4–8 veckor. Denna specialistläkare är verksam inom barnkliniken genom köpt tjänst och kommer till Åland med fyra till åtta veckors mellanrum. Barn- och ungdomskliniken köper tjänster för psykologutredningar, psykoterapitjänster främst för barn och ungdomar under 16 år men i vissa fall även för ungdomar mellan 16 och 18 år. Barn- och ungdomskliniken köper även tjänster för familjeterapi.

1.3 Gynekologiska kliniken

Mottagning	Bedömning av patientens vårdbehov	Väntetid till läkarbesök för icke brådskande vård
Gynekologi	1 vecka	Inom en månad

Om remissen är märkt med "Akut" kontaktar personalen på gynekologiska polikliniken patienten och erbjuder läkartid samma dag som läkaren har bedömt remissen. Vid hög belastning på gynekologiska kliniken kan bedömning av remissen försenas ett par dagar men remisser bedöms alltid inom en vecka. Om läkaren misstänker malignitet eller patienten har smärta i samband med graviditet erbjuds alltid en påskyndad läkartid. Gynekologiska kliniken köper tjänster för infertilitetsbehandlingar, för graviditeter med risk för komplikationer samt krävande gynekologiska operationer exempelvis vid svår endometriosis med behandlingssvikt. Tjänster köps också för psykologiska samtal vid misstanke om fosteravvikelse, infertilitet och vid patientens önskemål om att donera äggceller. Gynekologiska kliniken köper dessutom tjänster för patienter i behov av cancervårdplanering med tillhörande operationsingrepp.

1.4 Medicinska kliniken

Mottagning	Bedömning av patientens vårdbehov	Väntetid till läkarbesök för icke brådskande vård
Hjärtmottagningen	1 vecka	Under en månad
Hjärtultraljud	1 vecka	1 månad
Minnesmottagningen	2 veckor	4 månader
Lungmottagningen	2 veckor	4 månader
Sömnapné-mottagningen	2 veckor	6 månader
Magtarmmottagningen	2 veckor	3 månader
Endoscopy	2 veckor	3 månader
Reuma	3 veckor	4 månader
Onkologi	1 vecka	Inom en månad
Infektion	3 veckor	4 månader
Endokrin/Diabetes	2 veckor	2 månader
Neurolog	2 veckor	4 månader
Hudläkare	Över 3 veckor	4 månader
Rehab läkarmottagning	2 veckor	5 månader
Njurmottagningen	2 veckor	Inom 1 månad

Semester eller annan ledighet kan påverka hur snabbt en remiss kan bedömas. En annan specialist kan vid sådana tillfällen bedöma remissen. Den medicinska prioriteringen styr i första hand hur snabbt en patient med remiss får läkartid på de olika medicinska poliklinikerna. Vissa specialistmottagningar har längre väntetider för både bedömning och läkarbesök vilket beror av hur ofta specialistläkaren kommer till Åland. Tillgången på läkartider styrs även av hur många mottagningsdagar den konsulterande specialistläkaren har per gång han eller hon kommer till ÅHS. Detta gäller specialistläkare inom onkologi, neurologi samt dermatologi (hud).

1.5 Kirurgiska kliniken

Mottagning	Bedömning av patientens vårdbehov	Väntetid till läkarbesök för icke brådskande vård
Allmänkirurgi	Inom 1 vecka	Under 1 månad
Urolog	Inom 1 vecka	Under 1 månad
Ortoped	Inom 1 vecka	Under 1 månad
Ortoped, ryggmottagning	Inom 1 vecka	Under 1 månad

Väntetiden till kirurgisk specialistläkare kan påverkas av tre olika faktorer. För det första avgör den medicinska indikationen hur snabbt patienten får en läkartid exempelvis kan en patient med ortopediska besvär få läkartid efter fullföljd fysioterapiträning. För det andra får patienter med malignitet får i regel vänta cirka 1–2 veckor på läkartiden eftersom specialistläkaren vid besöket behöver svar på blodprover och röntgen undersökningar vilka har ordinerats vid bedömningen av remissen. För det tredje styr tillgången till konsulterande specialistläkare alternativt läkarens egen frånvaro vid eventuell sjukdom styr också hur snabbt kirurgiska polikliniken kan erbjuda läkartid. Kirurgiska kliniken köper främst tjänster från de universitetssjukhus som ÅHS samarbetar med vilka är Åbo universitetssjukhus och Uppsala Akademiska sjukhuset.

1.6 Psykiatriska kliniken

Mottagning	Bedömning av patientens vårdbehov	Väntetid till läkarbesök för icke brådskande vård
Vuxenpsykiatriska mottagningen	1 vecka	2 månader
Psykoterapi	2 veckor	Uppgift saknas

Remisser till korttidspsykoterapi bedöms varannan onsdag. Akuta remisser hanteras varje dag. Specialistläkare inom psykiatri är en bristvara. En del av dessa arbetar deltid och är tillgängliga en vecka i månaden eller har två veckor varannan månad. Detta kan medföra att patients första tid till en specialistläkarbedömning ges inom 2–6 veckor. Psykiatriska kliniken köper tjänster för läkarbedömning av patientens vårdbehov inom speciella områden exempelvis konsidentitetsutredning där patienten remitteras till det nationella kompetenscentret vid Helsingfors universitetssjukhus. Vid enstaka och motiverad indikation köps utrednings- och terapitjänster från privata leverantörer. Patienter med behov av högspecialiserad vårdperiod remitteras endera till psykiatrisk samarbetsklinik i Sverige eller i Finland.

1.7 Ögonkliniken

Mottagning	Bedömning av patientens vårdbehov	Väntetid till läkarbesök för icke brådskande vård
ögonmottagning	1 vecka	4 månader

Ögonkliniken köper läkartjänster för utförandet av bakre segmentskirurgi.

1.8 Öron-, näs- och halskliniken (ÖNH)

Mottagning	Bedömning av patientens vårdbehov	Väntetid till läkarbesök för icke brådskande vård
Vuxna	Under 1 vecka	1 månad
Barn	Under 1 vecka	1 månad

Remissen bedöms vanligtvis inom två dagar under vardag. Väntetiden till första läkarbesöket vid ÖNH var i snitt 37 dagar under 2021. I svaret från ÖNH framgår

inte vilka specifika läkartjänster som kliniken köper, endast att ÖNH köper tjänster från de remissinstanser vilka ÅHS generellt använder sig av.

ÅMHHM:s analys

Bedömning av vårdbehovet

ÅMHHM kan utgående från ovanstående uppgifter konstatera att samtliga kliniker bedömer patientens vårdbehov för icke brådskande vård i enlighet med lagens tidsramar vilka är inom tre dagar för primärvården och inom tre veckor för specialistvården.

Väntetid till det första läkarbesöket

ÅMHHM har jämfört ovan inkomna svar med ÅHS publicerade uppgifter på sin hemsida om kösituationen i augusti 2021 och i mars 2022. Enligt ÅHS hemsida avses med väntetid (kötid) den tid det tar från det att remissen kommit in till mottagningen tills det är dags för patienten att göra sitt första besök på mottagningen. Dessa uppgifter är införda i tabellen nedan. Siffrorna beskriver väntetiden i antalet veckor. ÅMHHM använde i sin enkät antalet månader för att ange tidsåtgången till det första läkarbesöket vid respektive klinik och har i nedanstående tabell omvandlat månader till veckor. En månad motsvarar enligt ÅMHHM:s tolkning 4,5 veckor. (Jmf. www.rapidtables.com; 1 månad = 4,345 veckor)

Klinik	Mottagning	Augusti 2021 ÅHS hemsida/ kösituation	Mars 2022 ÅHS hemsida/ kösituation	ÅMHHM:s enkät april 2022
Primärvård	HC Mariehamn	4	4	4,5
	HC Godby	4	4	4,5
Barn- och ungdom	Medicinska fall	0–1	0	4,5
	Kirurgiska fall	0–8	0	4,5
	Barn- och ungdomspsykiatriska mottagningen	0–4	2–8	4,5
	BUP utredning NPF	52	52	4,5
Gynekologi	Poliklinik	10–12	12	< 4,5

Medicin	Hjärtmottagning	6	6	Under 4,5
	Hjärtultraljud	6	6	4,5
	Minnesmottagningen	4	-	18
	Lungmottagningen	6–8	13–14	18
	Sömnapné-mottagning	18	15–16	27
	Mag/tarmmottagning	0	0	13,5
	Endoscopy	6–7	6	13,5
	Reuma	2	6–8	18
	Onkologi	0	0	< 4,5
	Infektion	5	4–5	18
	Endokrin/Diabetes	4–6	4	13,5
	Neurolog	27	18	18
	Hudläkare	31,5	8–9	18
	Rehab läkarmottagning	8	6	22,5
Kirurgi	Allmänkirurgiska	6	6	< 4,5
	Urolog	12	14	< 4,5
	Ortoped	8	8	< 4,5
	Ryggortopedi	6	6	< 4,5
Psykiatri	Vuxenpsykiatriska	0–12	4	9
	Psyko-terapi	6	6	-
Ögon	Poliklinik	23	18	18
ÖNH	Poliklinik för vuxna	8	10	4,5
ÖNH	Poliklinik för barn	6	8	4,5

ÅMHHM har genom analysen noterat att de uppgifter om antalet veckor som en patient väntar på sitt första läkarbesök vid respektive klinik i vissa avseenden skiljer sig signifikant från ÅHS:s egna uppgifter på sin hemsida om kösituationen mot de uppgifter som klinikcheferna har lämnat i ÅMHHM:s enkät. En orsak till avvikelsen kan enligt ÅMHHM vara misstolkning av enheten för tid det vill säga att veckor förväxlats med månader. De svarsalternativ som återfinns i enkäten för väntetiden till läkarbesöket anger dock tydligt månader som enhet. En annan möjlig orsak kan enligt ÅMHHM vara att en annan person än respektive klinikchef bokför de tider som återfinns för kösituationen på ÅHS:s hemsida. För vissa kliniker skiljer sig väntetiden anmärkningsvärt mycket mellan kösituationen i augusti 2022 och mars 2022. Detta återspeglar den faktor som klinikcheferna själva lyfte att det bland annat kan dröja länge mellan de gånger en icke Ålands baserade specialist har möjlighet att i poliklinisk verksamhet ta emot sina patienter. Enligt ÅMHHM:s tolkning torde sex månader motsvara 27 veckor vilket således är den maximala tid som lagen tillåter för väntetid till icke brådskande specialistläkarbesök efter det att läkaren utgående från patientens remiss konstaterat vårdbehovet. Primärvården har enligt lag en kortare tidsfrist för att erbjuda patienten icke brådskande läkarbesök. Både hälsocentralen i Mariehamn och i Godby uppfyller i det hänseendet det lagenliga kravet på tre månader omvandlat till 13,5 veckor för icke brådskande läkarbesök. Utgående från detta resonemang kan ÅMHHM konstatera att alla kliniker uppfyller lagens krav på att ge patienten en läkartid inom tre respektive sex månader med undantag av utredning NPF vid barn- och ungdomspsykiatriska kliniken. Klinikchefen för barn- och ungdomskliniken har dock ovan gett en förklaring till den långa väntetiden.